

Legal regulation of crowdfunding as a new method of investment in the Republic of Uzbekistan

Gavkhar KHALIKOVA¹

University of World Economy and Diplomacy

ARTICLE INFO

Article history:

Received April 2024
Received in revised form
15 May 2024
Accepted 25 May 2024
Available online
15 June 2024

Keywords:

crowdfunding,
investment activity,
investment legislation,
legal regulation,
Internet platform.

ABSTRACT

The article presents a comprehensive analysis of the legal regulation of crowdfunding activities in the Republic of Uzbekistan and other countries. Given the absence of specific norms regulating the rights and duties of subjects of crowdfunding activity in Uzbekistan, the existing legal documents that can be used to regulate these relations have been studied. The application of legal documents to similar relations is also analyzed. It was emphasized that crowdfunding activities will be regulated by law, to implement appropriate amendments to the legislation on investment activities.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss5/S-pp27-32>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

O'zbekiston respublikasida investitsiyalashning yangi usuli sifatida kraudfanding faoliyatining huquqiy tartibga solinishi

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

kraudfanding,
investitsiya faoliyati,
investitsiya qonunchiligi,
huquqiy tartibga solish,
internet platformasi.

Maqolada O'zbekiston Respublikasi va boshqa mamlakatlarda kraudfanding faoliyatini huquqiy tartibga solishning o'ziga xos jihatlari atroflicha tahlil qilingan. O'zbekiston Respublikasida kraudfanding faoliyati subyektlarini huquq va burchlarini tartibga soluvchi maxsus normalarning mavjud emasligi sababli, ushbu munosabatlarni tartibga solishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan mavjud qonun hujjatlari o'rganilgan. Qonun hujjatlarini o'xshash munosabatlarga nisbatan qo'llanishi tahlil qilingan. Kraudfanding faoliyatini aniq huquqiy tartibga solinishi va bu orqali investitsiya faoliyatiga doir qonunchilikka tegishli o'zgartirishlar kiritilishi ta'kidlangan.

¹ Doctoral student, University of World Economy and Diplomacy. E-mail: gavharkholiqova@gmail.com

Правовое регулирование краудфандинга как новый метод инвестиций в Республике Узбекистан

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

краудфандинг,
инвестиционная
деятельность,
инвестиционное
законодательство,
правовое регулирование,
интернет-платформа.

В данной статье проводится комплексный анализ правовых аспектов регулирования краудфандинговой деятельности в Республике Узбекистан и сравнительный обзор с другими странами. Особое внимание уделяется анализу существующих нормативно-правовых актов, которые могут быть применимы для регулирования краудфандинга в условиях отсутствия специализированных законов в Республике Узбекистан. Исследуется возможность адаптации действующих правовых документов для управления данным видом экономической деятельности. В статье делается вывод о необходимости внесения специфических изменений в законодательство об инвестиционной деятельности, что позволит четко и эффективно регулировать сферу краудфандинга.

Butunjahon internet tarmog'ining kundan kunga rivojlanishi va jamiyat hayotining turli sohalariga kirib borishi o'z navbatida moliyalashtirishning ham yangi turlari paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Internet tarmoqlaridan foydalangan holda investitsiya jalb qilish hollari yanada kuchaydi va bu faoliyat bugungi kunda kraudfanding atamasi ostida keng tarqalib bormoqda.

Kraudfanding (inglizcha "crowdfunding" – olomon, omma tomonidan moliyalashtirish) – bir qancha shaxslar guruhi tomonidan, internet platformasi yoki maxsus kraudfanding saytlari orqali, turli xil loyiha, g'oya yoki korxonalarni moliyalashtirish uchun pul mablag'larini yig'ish usulidir. Ushbu faoliyat turiga nisbatan olimlar tomonidan turlicha ta'riflar beriladi. Masalan, E.N. Chagalovning eng yangi xorijiy so'zlar lug'atiga ko'ra, kraudfanding xayriya va siyosiy loyihalarni qo'llab-quvvatlash uchun o'z pullari yoki boshqa resurslarini, odatda internet platformasi orqali birlashtirgan odamlarning ishonchiga asoslangan jamoaviy hamkorlik. Bunday jamoaviy hamkorlikdan asosiy maqsad esa ta'lim, fan, sog'liqni saqlash, ishlab chiqarish va boshqa sohalaridagi innovatsion loyihalarni amalga oshirishda yordam berish. Ushbu ta'rifga ko'ra kraudfanding faoliyati asosan xayriya faoliyatiga o'xshash faoliyat sifatida ta'riflanadi. P. Vorobyeva esa kraudfandingga bir muncha umumiy ta'rif berib, ushbu faoliyatni internet texnologiyalariga asoslangan moliyalashtirish vositasi sifatida ta'riflaydi. Yana bir xorijlik olim V.L. Chugrayev kraudfanding faoliyatini ijtimoiy texnologiyalarga asoslangan jamoaviy moliyalashtirishning beg'araz ko'rinishi deb deb ta'kidlagan. Ammo shuni ta'kidlash lozimki, bugungi kunda kraudfanding faoliyati internet platformasi orqali nafaqat xayriya faoliyatini amalga oshirish, balki tijorat maqsadlarida moliyalashtirishning rivojlanayotgan ko'rinishidan biriga aylandi.

Kraudfandingning eng muhim afzalliklaridan biri, uning internet orqali amalga oshirishning qulay ekanligi, mablag' yig'ish jarayonlarining soddalashtirilganligi va ommaviy shaklda amalga oshirilishidir. Bunda platformga joylashtirilgan loyiha foydalanuvchilarga ma'qul bo'lsa, tez fursatda zarur mablag'ni yig'ish imkoniyati mavjuddir.

Ushbu faoliyat moliyalashtirishda keng imkoniyatlarga va yuqori samaradorlikka egadir. Biroq, mamlakatimizda ushbu huquqiy munosabatlarni to'g'ridan-to'g'ri tartibga soluvchi huquqiy normalarning yo'qligi, ushbu faoliyat ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarini shunga o'xshash munosabatlarni tartibga soluvchi normalar bilan tartibga solinishini talab etadi. Ayniqsa investitsiya jalb qilishning zamonaviy ko'rinishi sifatida kraudfanding faoliyatini o'rganish, uning huquqiy tabiatini tadqiq qilish muhim masaladir. Shunday ekan kraudfandingni moliyalashtirishning yangi usuli sifatida tadqiq qilar ekanmiz, investitsiyaga doir qonun hujjatlarini hamda o'xshash munosabatlarni tartibga soluvchi normalarni tahlil qilish ham zarurdir.

Kraudfandingni investitsiya qonunchiligi nuqtai nazaridan ko'rib chiqish kraudfanding faoliyatining qaysi turlariga nisbatan investitsiyaga doir qonunchilikni qo'llash masalasini ham o'rganishni talab qiladi. Chunki kraudfanding faoliyatining barcha turlarida ham mablag' beruvchi shaxslar moddiy foyda olishni ko'zlamaydilar. So'nggi yillarda kraudfanding yordamida mablag' yig'ish quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda: davolash va qayta moliyalashtirish, istiqbolli tijorat loyihalarini moliyalashtirish, obodonlashtirish, siyosiy faoliyatni rivojlantirish, xayriya, fan, adabiyot, san'at, sport va boshqa sohalarida moliyalashtirish. Quyida kraudfanding faoliyati turlariga qisqacha to'xtalib o'tish orqali, ular o'rtasida farqni ko'rishimiz mumkin.

Kraudfanding faoliyatining asosan 4 ta turi mavjud bo'lib, ular quyidagilardir:

1-Reward based crowdfunding-mukofotga asoslangan kraudfanding. Bu eng mashhur kraudfanding modellaridan biri bo'lib, bu yerda mablag' ajratuvchi shaxslar oldindan kelishilgan mukofotlar yoki loyiha egasi tomonidan tayyorlangan mahsulotlar yoki xizmatlar evaziga loyihaga xayriya qiladilar.

2-Equity-based crowdfunding-Aksiyalarga asoslangan kraudfanding. Ushbu turdagi kraudfandingda investorlar ma'lum kompaniyadagi aksiya yoki foydadan olinadigan ulush evaziga sarmoya kiritadi. Ushbu model asosan investitsiya jalb qilish uchun startaplar va biznes loyihalarida qo'llaniladi. Kraudfandingning ushbu turi shaxsiy va notijorat loyihalar uchun mos kelmaydi.

3-Donation-based crowdfunding-Xayriyaga asoslangan kraudfanding. Ushbu turdagi kraudfandingda mablag' ajratuvchilar hech qanday moddiy manfaat ko'zlamagn holda pul mablag'larini ajratadilar.

4-Debt-based crowdfunding-Kreditlashga asoslangan kraudfanding. Ushbu modelda kreditorlar mablag'larni foiz evaziga qaytarilish sharti bilan taqdim etadilar.

Olimlar o'rtasida ham kraudfanding faoliyatini turlarga ajratishda tur xil ilmiy yondoshuvlar mavjud.

S. Petrovich Kraudfanding faoliyatini 2 turga yani, tijorat va notijorat turga bo'ladi. Unga ko'ra notijorat kraudfanding faoliyati xayriya shartnomasi tuzish orqali amalga oshiriladi. Bizning fikrimizcha bunday turlarga bo'lish o'ta umumiy hisoblanadi

V.A. Kuznetsov kraudfandingni quyidagi 4 ta turga bo'ladi: xayriya, shartli ravishda qaytariladigan, kraudinventing, kraudlending kabi turlardir.

D.A. Kotenkoning fikriga ko'ra esa kraudfanding faoliyatini quyidagi 3 ta guruhga bo'lish mumkin. Bular, bepul yoki shartli ravishda bepul kraudfanding, shartli ravishda qaytariladigan kraudfanding, shuningdek, so'zsiz qaytariladigan kraudfanding.

A.O. Klinovning qarashlari ko'ra esa kraudfandingning bir biridan farq qiladigan 5 ta modeli mavjuddir. Bular xayriya modeli, shartli qaytarish modeli, oldindan egalik qilish modeli, kraudinventing va kraudlending kabi modellardir.

Yuqorida kraudfanding modellarini qisqacha tahlil qilish orqali ko'rdikki, ushbu modellarda fuqarolik huquqi bilan tartibga solinuvchi hadya, qarz va investitsiya faoliyati bilan o'xshash jihatlar ham ko'zga tashlanadi. Agar kraudfanding investitsiyalash bilan bog'liq bo'lsa, unda bunday munosabatlarni shartnomaviy tartibga solish nuqtai nazaridan hamma narsa ancha sodda bo'ladi, chunki ular investitsiya qonunchiligi bilan ham tartibga solinadi. Bundan tashqari, investor investitsiya qonunchiligi taqdim etadigan kafolatlar, imtiyozlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi. Agar kraudfanding faoliyati davomida ko'rsatilgan g'oya yoki loyihani amalga oshirilishi natijalaridan mablag' ajratuvchilarning moddiy manfaatdorligi ko'zlansa, bunday faoliyatda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidagi investitsiya faoliyatiga doir belgilarining mavjudligiga e'tibor qaratilishi va shuning uchun unga doir tushunchalar hisobga olinishi mumkin. Belgilangan huquqiy munosabatlarga nisbatan investitsiya faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy normalarni qo'llanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham kraudfanding uchun bir nechta internet platformalari mavjud. Ammo ushbu huquqiy munosabatlarni to'g'ridan-to'g'ri tartibga soluvchi huquqiy normalarning yo'qligi kraudfanding ishtirokchilarining faoliyatini, ularning huquq va burchlarini analogiya bo'yicha umumiy normalar orqali tartibga solishga majbur qiladi.

O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligida kraudfanding huquqiy munosabatlarini tartibga solish uchun qo'llaniladigan shartnoma konstruksiyalari va ularning ularning barcha xususiyatlarini to'liq hisobga olmagan.

Tadqiqotchi S.Z. Tojiboyevning fikriga ko'ra kraudfanding shartnomasi-tashabbuskor, mahsus platforma operatori va investor tomonidan tuziladigan bitim bo'lib, investor tashabbuskorning mulkiga va unga bo'lgan huquqiga (qismi) egalik qilish maqsadida maxsus platforma operatori hisob raqamiga pul mablag'larini o'tkazish majburiyatini oladi, operator esa tegishli mablag' evaziga tashabbuskorning mulki va unga bo'lgan huquqni (qismi) investor nomiga o'tkazish va rasmiylashtirish majburiyatini oladi. Tadqiqotchi tomonidan fuqarolik kodeksiga yuqoridagi ta'rifni kiritish taklifi ilgari surilgan. Bu yondoshuv kraudfanding shartnomalarining faqat tijorat turlariga nisbatan qo'llanishi mumkin va kraudfanding shartnomasi uchun umumiy ta'rif bo'la olmaydi. Ammo ushbu ta'rifni investitsiyaga asoslangan kraudfanding shartnomalari uchun qo'llash o'rinlidir

Bepul (notijorat) kraudfanding bo'yicha huquqiy munosabatlar fuqarolik qonunchiligi normalari, xususan, hadya shartnomasini (O'zbekiston Respublikasi FK 502-moddasi), xayr-ehsonlarni (O'zbekiston Respublikasi FK 511-moddasi) aks ettiruvchi normalar bilan tartibga solinadi.

Pullik (tijorat) kraudfandingni huquqiy tartibga solish uchun fuqarolik qonunchiligi normalari qo'llaniladi, ular oldi-sotdi shartnomasini (O'zbekiston Respublikasi FK 386-moddasi) va kredit shartnomasini (O'zbekiston Respublikasi FK 744-moddasi) tartibga soluvchi normalar bilan tartibga solinishi mumkin.

Bundan tashqari tadqiqotchi S.Z. Tojiboyev tomonidan kraudfanding investitsiyalash qator munosabatlar bilan bog'liqligi tufayli uni quyidagi munosabatlarga qo'llaniladigan shartnomalar konstruksiyalari orqali amalga oshirilishi mumkinligi ta'kidlanadi:

1. Mulkiy huquqlarni o'zga shaxsga o'tkazish bilan bog'liq shartnomalar;
2. Xizmat ko'rsatish bilan bog'liq shartnomalar;

3. Innovatsion shartnomalar;
4. Investitsiya shartnomalar;
5. Kraudfanding moliyalashtirish shartnomasi tuzishdan oldingi munosabatlarga qo'llaniladigan shartnomalar.

Ushbu sohada tadqiqot olib borgan A.Tojiboyev kraudfanding shartnomasi investitsiya shartnomasi va haq evaziga xizmat ko'rsatish shartnomasining gibrid ko'rinishi sifatida baholanishi lozimligini ta'kidlagan. Zero, kraudfanding faoliyatida jarayonida yuqoridagi ikkala huquqiy munosabatlarda mavjud belgilar jamlanmasini ham ko'rish mumkin.

Ushbu huquqiy munosabatlarning boshqa davlatlarda huquqiy tartibga solish masalasini ko'rib chiqish esa kraudfanding faoliyatining ba'zi xususiyatlarni ajratib ko'rsatishga imkon beradi.

Masalan, Estoniyada kraudfanding pul mablag'larini oluvchi va investor o'rtasida tovarni berish yoki xizmatlar ko'rsatish to'g'risida tuzilgan masofadan turib tuzilgan shartnoma yordamida amalga oshiriladi.

Fransiyaning investitsion qonunchiligiga muvofiq, kraudfanding mexanizmlari orqali moliyalashtiriladigan internet platformalari investitsiya maslahatchisi yoki moliyaviy vositachi hisoblandi. Shuningdek ular sug'urta brokerlarining davlat reestrda ro'yxatdan o'tkazilishi shart hisoblanadi.

Rossiya Federasiyasining qonunchiligiga nazar solsak, kraudfanding moliyalashtirishni tashkil etish, turli xil resurslarni jalb qilish bilan bog'liq faoliyatdir. Ushbu faoliyatning mohiyati shundan iboratki, kraudfanding, bir tomondan investor, boshqa tomondan investitsiyani jalb qiladigan shaxslarga, ushbu tizim asosida shartnomalar tuzish uchun internet platformasiga kirish va undan foydalanib o'zaro bitim tuzish imkoniyatini beradi.

Moliyaviy resurslarni jalb qilish usuli sifatida kraudfandingning yuqori darajada samardorligi mavjud bo'lsada, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi bunga ta'rif berilmagan. Ammo qonunchilikda investitsiya faoliyatini amalga oshirishning va investorlar huquqlarini himoya qilishning aniq huquqiy mexanizmi shakllantirilgan.

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 6-moddasidagi investitsiyalarni amalga oshirish shakllariga tegishli o'zgartirishlar kiritish, hamda investitsiyalarni amalga oshirish shakli sifatida kraudfandingni qonunchilikka kiritish maqsadga muvofiqdir.

Ushbu norma kraudfandingni investitsiyalarni amalga oshirish usuli sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi. Bu kraudfanding faoliyati ishtirokchilariga investitsiya to'g'risidagi qonun hujjatlari normalarini qo'llash, shartnomalarni tuzish va amalga oshirish tartibini belgilash imkonini beradi. Chunki bugungi kunda kraudfanding huquqiy munosabatlarini tartibga solish uchun qo'llaniladigan iqtisodiy tuzilmalar ularning barcha xususiyatlarini to'liq hisobga olmaydi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasini amaldagi investitsiya to'g'risidagi qonun hujjatlariga tegishli o'zgarish kiritilgan taqdirda, kraudfanding faoliyati ishtirokchilari investorlarga taqdim etiladigan imtiyozlar va yengilliklardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bundan tashqari, investor kraudfanding huquqiy munosabatlarida o'z huquqlarini himoya qilish uchun investitsiya qonunchiligida nazarda tutilgan himoya mexanizmlaridan foydalangan holda investitsiya nizolarini tartibga solish imkoniyatiga

ega bo'ladi. Ushbu o'zgarishlar esa o'z navbatida mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirish va istiqbolli investitsiya loyihalarini yuqori darajaga ko'tarish imkonini beradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXAT:

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 23.01.2020 y., 03/20/603/0071-son.
2. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 25 dekabrda "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qonun // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 26.12.2019 y., 03/19/598/4221-son Maxsus adabiyotlar
3. Кузнецов В.А. Краудфандинг–актуальные вопросы регулирования // Деньги и кредит. 2017. № 1. С. 65-73
4. Котенко Д.А. Краудфандинг – инновационный инструмент инвестирования // Журнал «Закон». 2014. № 5. С. 140-145.
5. Клинов А.О. Правовое регулирование краудфандинга в России и за рубежом // Журнал «Закон». 2018. № 2. С. 90-105.
6. S.Z.Tojiboyev // Kraudfanding – innovatsiyalarni investitsiyalashning yangi usuli sifatida. –T.:JIDU. 2024
7. A.Z.Tojiboyev Startap loyihalarini kraudfanding orqali investitsiyalash // Huquq va burch ilmiy jurnali. №4. 2020. –B.31-32
8. Tojiboyev A.Z. Startaplar faoliyatini fuqarolik-huquqiy tartibga solish. Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori... diss.-T. 2021.
9. <https://www.lex.uz>
10. <http://www.norma.uz>
11. <https://ilex.by/news/>
12. <https://www.eg-online.ru/>